

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΣΤΑΣΙΜΟΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

Τοῦ Δρος ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΩΑΝ. ΕΥΔΩΡΙΔΗ

Ἡ ὕφεση πού ξέσπασε στὶς Δυτικὲς Οἰκονομίες κατὰ τὴ διετία 1974 - 75 εἶχε σὰν βασικὸ γνῶρισμα τὴν γενικὴ καὶ ἔντονη αὐξηση τῶν τιμῶν καὶ τὴν ταχεῖα διόγκωση τῶν δαπανῶν ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν γιὰ εἰσαγωγές, στοιχεῖα πού δυσκόλεψαν καὶ ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νὰ δυσκολεύουν τὴν ἄσκηση ἀποτελεσματικῆς πολιτικῆς ἀπασχολήσεως καὶ περιορισμοῦ τῆς ἀνεργίας πού δημιουργήθηκε ἐξαιτίας τῆς στὶς χώρες αὐτές. Ἡ ὕφεση αὐτὴ ἦταν, ὡς γνωστό, πολὺ βαθύτερη ἀπὸ τὶς προηγούμενες, τὶς ὁποῖες γνῶρισαν οἱ χώρες τῆς Δύσεως μεταπολεμικά, καὶ ἀκολουθήθηκε ἀπὸ χαμηλοὺς ρυθμοὺς ἀναπτύξεως καὶ ὑψηλὰ ἐπίπεδα πληθωρισμοῦ.

Ἡ ἰδιομορφία αὐτὴ τῆς πρόσφατης ὑφέσεως ἔδωσε ἀφορμὴ γιὰ πολλὲς συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὰ αἷτια πού τὴν προκάλεσαν. Μερικοὶ μάλιστα τὴ συνδέουν μὲ τὴ ραγδαία μεταβολὴ ὀρισμένων βασικῶν δομῶν τοῦ καπιταλισμοῦ πού μειώνει σημαντικὰ τὴν ἰκανότητα λειτουργίας τοῦ συστήματος καὶ καθιστᾷ ἐπισφαλὴ τὴ μελλοντικὴ του πορεία.

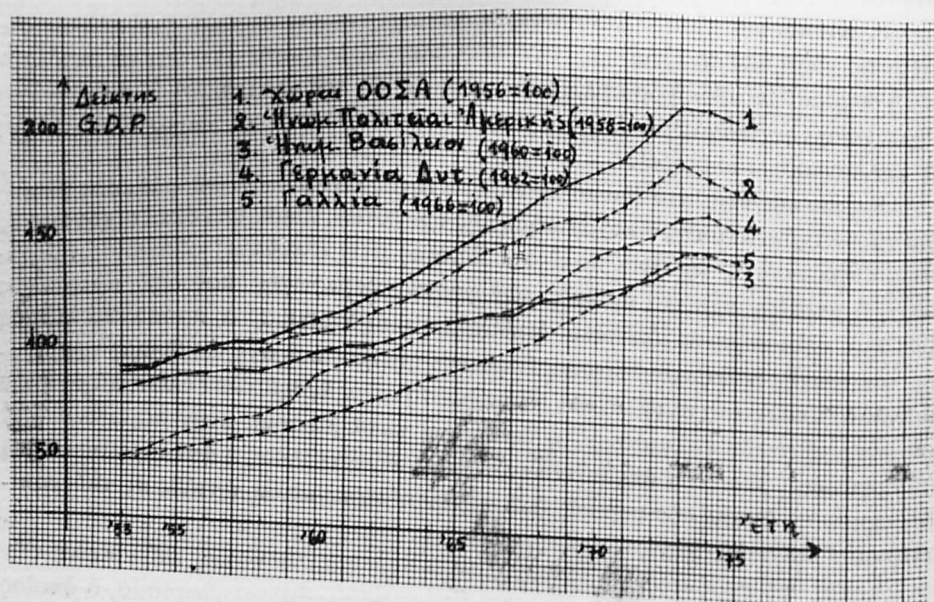
Οἱ διακυμάνσεις στὸ βαθμὸ δραστηριότητας ἀποτελοῦν ὁπωσδήποτε γνῶρισμα χαρακτηριστικὸ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῶν ἐθνῶν. Συμβαίνει δὲ οἱ οἰκονομικὲς αὐτὲς διακυμάνσεις νὰ εἶναι πολὺ πῖο ἔντονες στὶς ἐλεύθερες οἰκονομίες. Πρῶτον, ὁ μεγάλος σχετικὰ ἀριθμὸς τῶν φορέων παραγωγῆς πού δρᾷ αὐτοτελῶς ἔξω ἀπὸ ὁποιοδήποτε κεντρικὰ δευθυνόμενο πρόγραμμα, ὁ προσανατολισμὸς τῆς παραγωγῆς στὴν ἐκδηλούμενη ἐκάστοτε ζήτηση καὶ στὶς ἐπιθυμίες τῶν ἀγοραστῶν οἱ ὁποῖες συχνὰ ἀλλάζουν, ἡ ἐμφάνιση στὴν ἀγορὰ νέων ὑλῶν καὶ ἀγαθῶν πού ἀντικαθιστοῦν παλαιότερα, ἡ ἐφαρμογὴ κατὰ καιροὺς στὴν παραγωγή καὶ τὴν ὀργάνωση ἰδιαίτερα ἀποδοτικῶν καινοτομιῶν καὶ τέλος ὁ ἀσκούμενος συχνὰ πληθωρισμὸς, ἀποτελοῦν μερικὲς ἀπὸ τὶς κυριότερες αἰτίες ἀστάθειας τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος.

Σκοπὸς τοῦ παρόντος σημειώματος δὲν εἶναι ἡ παρουσίαση καὶ κριτικὴ τῶν διαφόρων ἐρμηνειῶν πού δόθηκαν στὸν τελευταῖο στασιμοληθωρισμὸ, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ ἐπηρεάζει ἀρκετὲς οἰκονομίες τῆς Δύσεως, οὔτε φυσικὰ ἡ ἀξιολόγηση τῆς ἰκανότητος ἐπιβιώσεως ἢ μὴ τοῦ δυτικοῦ καπιταλισμοῦ, γιὰ

τόν ὁποῖο γενική εἶναι πλέον ἡ αἴσθησις ὅτι πάσχει ὀργανωτικῶς. Ἀντίθετα, θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἐξακριβώσουμε τοὺς παράγοντες ἐκείνους πού κατά τήν κρίση μας κυριαρχοῦν στήν ἐρμηνεία τῆς ὑφέσεως αὐτῆς καί τῆς σχετικῆς στασιμότητος πού τήν ἀκολούθησε.

Μεταπολεμικές ἐξελίξεις

Μετά τὸ δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο ἡ ἀνάπτυξη τῶν οἰκονομιῶν τῆς Δύσεως ἦταν ἀναμφίβολα θεαματική, ὅπως φαίνεται καί ἀπὸ τὸ παρακάτω διάγραμμα πού καταγράφει τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀκαθάριστου ἐγχώριου προϊόντος τοῦ συνόλου τῶν χωρῶν τοῦ Ο.Ο.Σ.Α., καθὼς καί ὀρισμένων ἀπὸ τίς κυριότερες χώρες τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ. Ἡ πρόοδος αὐτὴ ἀρχικὰ στηρίχθηκε στὰ τεράστια περιθώρια ἀναπτύξεως πού παρουσίαζαν οἱ καταστραμμένες ἀπὸ τὸν πόλεμο χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἐνῶ στή μετέπειτα σταθεροποίηση τῆς οἰκονομικῆς τους ἀνόδου συνέβαλαν ἀποφασιστικὰ ἡ ἀφθονία τῶν πρώτων ὑλών καί οἱ σχετικά χαμηλές γιὰ πολλὰ χρόνια τιμές τους. Σημαντικὴ ὅπωςδὴποτε ἦταν καί ἡ συμβολὴ τοῦ Keynes, ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει καινούρια διάσταση στήν ἀντιμετώπιση τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων καί τὴν ἄσκηση ἀποτελεσματικῆς συγκυριακῆς πολιτικῆς, ἀποκαλύπτοντας κυρίως τὴν ἰδιαίτερη σημασία τῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως καί τῆς ἐθνικῆς δαπάνης σάν στρατηγικῆς οἰκονομικῆς μεταβλητῆς.

Πρὶν ἀπὸ τὸν τελευταῖο παγκόσμιο πόλεμο οἱ καθοδικές φάσεις τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου καί οἱ ὑφέσεις ἀποτόπωναν ἔντονα τὰ χαρακτηριστικὰ τους στὶς

οικονομίες. Μετά όμως από αυτόν και μέχρι το 1973 στις δυτικές χώρες σημειώνονταν ύφεσεις ελαφράς μορφής που έπαιρναν την έκφραση βραχυχρόνιας επιβραδύνσεως του ρυθμού ανάπτυξης του εισοδήματος ή της στασιμότητας αυτού, που συνήθως δεν ξεπερνούσε το ένα έτος, χωρίς ουσιαστικές επιδράσεις στην απασχόληση. Έτσι οι μικροϋφέσεις που σημειώθηκαν στη δραστηριότητα όρισμένων οικονομιών το 1954 και 1958, τη διετία 1961 - 62, το 1967 και 1970 είναι σχεδόν ανεπαίσθητες (βλέπε σχετικό διάγραμμα).

Η ταχεία αυτή άνοδος του εισοδήματος και της εδημερίας των περισσοτέρων χωρών του δυτικού κόσμου για είκοσι πέντε και πλέον έτη θεμελιώθηκε πάνω στη συμφωνία του Bretton Woods των ΗΠΑ, που έβαλε τις βάσεις οργάνωσης και λειτουργίας του δυτικού νομισματικού συστήματος. Η εφαρμογή σχεδόν από την αρχή των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών απέτέλεσε, κατά τη γνώμη μας, το απαραίτητο αντίβαρο στην Κεϋνσιανή οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε από τις δυτικές χώρες, και έθεσε τα όρια της πολιτικής του φθηνού χρήματος.

Μήπως όμως η εμφάνιση της πρόσφατης ύφεσεως αποτελεί σημείο μεταστροφής προς την κάθοδο του γνωστού 50ετούς διάρκειας κύματος του Kondratieff; Παρόλο που τα χρονικά όρια εμφάνισης της ύφεσεως αυτής συμπίπτουν με εκείνα του προηγούμενου κύκλου, τα αίτια της τελευταίας οικονομικής δυσπραγίας φαίνονται να είναι τελείως διαφορετικά από εκείνα του μεγάλου αυτού οικονομικού κύματος.

Έννοια του στασιμοληθωρισμού

Παλαιότερα ο πληθωρισμός ήταν σύνδρομο των πολεμικών κυρίως περιόδων, εξαιτίας των μεγάλων αναγκών των έμπολέμων κρατών για τη συντήρηση και ενίσχυση της πολεμικής τους μηχανής ή των κατά καιρούς άθρων εισαγωγών πολυτίμων μετάλλων (κυρίως χρυσού) στις διάφορες χώρες και της νομισματοποίησης αυτών. Η ιστορία όμως ανάπτυξεως των περισσοτέρων χωρών βεβαιώνει ότι ο πληθωρισμός αποτελεί στοιχείο σχεδόν αναπόσπαστο της διαδικασίας οικονομικής ανάπτυξεως. Έτσι σε περιόδους εντάσεως των προσπαθειών ανάπτυξεως, ή ζήτηση ξεπερνά την προσφορά των αγαθών, με επακόλουθο την άνοδο των τιμών και την αύξηση του βαθμού εξαρτήσεως των αναπτυσσόμενων χωρών από την προσφορά του εξωτερικού.

Μεταπολεμικά είχε μάλιστα εμφανιστεί και μία ευάριθμη ομάδα οικονομολόγων, γνωστών ευρύτερα ως «ανάπτυξιακών», οι όποιοι υποστήριξαν ότι το προβάδισμα της ενεργού ζήτησεως σε σχέση με την προσφορά αγαθών είναι απαραίτητο για την ανάπτυξη. Χωρίς αυτόν τον χαμηλό μόνον αλλά διαρκή πληθωρισμό, ή ανάπτυξη των οικονομιών θα ήταν γι' αυτούς σχεδόν αδύνατη.

Οι υποστηρικτές της θέσεως αυτής είχαν φυσικά υπόψη τον πληθωρισμό ζήτησεως. Ίδιαίτερη αναλυτική σημασία έχει πράγματι η διάκριση του πληθωρισμού σε πληθωρισμό κόστους και πληθωρισμό ζήτησεως, ανάλογα με την αιτία που

τὸν προκαλεῖ. Ὁ πληθωρισμὸς ζητήσεως μπορεῖ νὰ προέλθει α) ἀπὸ τὴν αὐξηση τῶν ἐπενδύσεων στὴν οἰκονομία πέρα τῶν ἀποταμιεύσεων αὐτῆς, β) ἀπὸ τὴν αὐξηση τῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου ὅταν αὐτὴ δὲν καλύπτεται ἀπὸ πρόσθετα φορολογικὰ ἔσοδα, ἀλλὰ ἀπὸ προσφυγὴ στὸ ἐκδοτικὸ προνόμιο ἢ τὸν ἐξωτερικὸ δανεισμό, καὶ γ) ἀπὸ τὴν αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν ἢ τὴ μείωση τῶν εἰσαγωγῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, γεγονὸς ποῦ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ ἀνάλογη αὐξηση τῆς ζητήσεως ἀγαθῶν τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς καὶ τῆς ρευστότητας τῆς οἰκονομίας. Ἔτσι ὁ πληθωρισμὸς ζητήσεως αὐξάνει τὶς τιμὲς τῶν ἀγαθῶν, χωρὶς ἀρχικὰ νὰ ἐπιβαρύνει τὸ κόστος παραγωγῆς τους, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ διεύρυνση τῶν περιθωρίων κέρδους τῶν μονάδων.

Στὸν πληθωρισμὸ κόστους, ἀντίθετα, οἱ τιμὲς προσφορᾶς τῶν ἀγαθῶν αὐξάνουν στὴν ἀγορὰ ἐξαιτίας προηγούμενης αὐξήσεως τῶν στοιχείων κόστους παραγωγῆς, ὅπως ἡ αὐξηση τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐργαζομένων πέρα ἀπὸ τὴν ἄνοδο τῆς παραγωγικότητας, ἡ ἀνατίμηση τῶν πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν κλπ., μὲ ἐπακόλουθο τὴν πιθανὴ συμπίεση τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν.

Ὁ πληθωρισμὸς κόστους ὅταν προέρχεται ἀπὸ ταχύτερη τῆς παραγωγικότητας αὐξηση τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐργαζομένων, ἐνέχει φυσικὰ καὶ τὸ στοιχεῖο τοῦ πληθωρισμοῦ ζητήσεως, γιατί ἡ αὐξηση τῶν ἀποδοχῶν καὶ τῶν εισοδημάτων τῶν ἐργαζομένων αὐξάνει καὶ τὴ ζήτηση καταναλωτικῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν. Παρόλα αὐτὰ τὸ κόστος παραγωγῆς αὐξάνει συνήθως ταχύτερα ἀπὸ τὴ ζήτηση, γιατί ἐνῶ ὀλόκληρη ἡ αὐξηση τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας μπαίνει στὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, ἡ δημιουργούμενη πρόσθετη ζήτηση εἶναι μειωμένη κατὰ τὸ ὕψος τῶν κρατήσεων ὑπὲρ τρίτων καὶ τῶν ἀποταμιεύσεων τῶν ἐργαζομένων.

Ἐὰν ἡ αὐξηση τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας συμβαδίζει μὲ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγικότητας αὐτῆς, οἱ τιμὲς τῶν ἀγαθῶν δὲν πρέπει νὰ ἀνέβουν, γιατί τὸ κατὰ μονάδα προϊόντος κόστος παραγωγῆς μένει ἀμετάβλητο. Μὲ ἀμείωτη τὴν ἀπασχόληση, στὴν αὐξηση αὐτὴ τῶν εισοδημάτων τῶν ἐργαζομένων καὶ τῆς ζητήσεως θὰ ἀντιστοιχεῖ πλεόν μεγαλύτερος ὄγκος παραγόμενων ἀγαθῶν. Στις περιπτώσεις αὐτὲς αὐξάνουν φυσικὰ καὶ τὰ περιθώρια κέρδους τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὸ μέτρο αὐξήσεως τῆς ἀποδοτικότητας τοῦ κεφαλαίου.

Πράγματι, ἡ ἰσοποσοστιαία αὐξηση τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας σὲ ἕναν κλάδο καὶ τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐργαζομένων σ' αὐτὸν δὲν σημαίνει ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι καρποῦνται ὀλόκληρο τὸ προϊόν ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγικότητας, ὅπως σκόπιμα ἀφήνεται νὰ ἐννοηθεῖ ἀπὸ ὀρισμένους οἱ ἐργαζόμενοι συμμετέχουν στὸ πρόσθετο αὐτὸ προϊόν κατὰ τὸ ποσοστὸ συμμετοχῆς τους στὴν παραγωγή.

Ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, ὁ πληθωρισμὸς ζητήσεως ἐπειδὴ δὲν μεταβάλλει, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστο, τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς ὀδηγεῖ σὲ πληθωρισμὸ κερδῶν. Ἀντίθετα ὁ πληθωρισμὸς κόστους ἐπειδὴ αὐξάνει ἄμεσα — καὶ ταχύτερα ἀπὸ τὴ ζήτηση — τὴ δαπάνη παραγωγῆς, ὀδηγεῖ συνήθως στὴ μείωση τῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν.

Στήν πρακτική οικονομική ζωή συνυπάρχουν φυσικά και οί δύο αὐτὲς μορφές πληθωρισμοῦ, οί ὁποῖες σὲ ὁμαλές περιόδους βρίσκονται σὲ κάποια ὀρθίμυμ σχέση. Ἐπὶ αὐτὲς ὁ μὲν πληθωρισμὸς ζητήσεως δημιουργεῖ εὐνοϊκὸ ἐπιχειρηματικὸ κλίμα καὶ αὐξάνει συνήθως τὴ ροπή γιὰ ἐπενδύσεις, ἐνῶ ὁ πληθωρισμὸς κόστους τὸ ἀντίθετο. Ἡ ἄσκησις ὁμως πολιτικῆς ποῦ ἐντείνει τὸν πληθωρισμὸς ζητήσεως γεννᾷ σὲ δευτέρη φάση τάσεις προσαρμογῆς τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐργαζομένων στὰ νέα ἐπίπεδα τιμῶν, ἐνῶ ὁ ὑπερβάλλον πληθωρισμὸς κόστους καθιστᾷ ἀναγκαῖα τὴν ἐντονοποίηση τοῦ πληθωρισμοῦ ζητήσεως γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ἐπιχειρηματικῶν γενικὰ προοπτικῶν. Ἐτσι μβαίνει πολλὲς φορὲς σὲ κίνηση μιὰ σπειροειδῆ διαδικασία, στήν ὁποία δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχωρίσει κανεὶς τὴν αἰτία ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα.

Μετὰ ἀπὸ ὅσα μέχρι τώρα ἀναπτύχθηκαν, μπορεῖ κανεὶς εὐκόλο νὰ συμπεράνει ὅτι ὁ στασιμοπληθωρισμὸς εἶναι τὸ φαινόμενο ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο οί τιμὲς μὲν τῶν ἀγαθῶν αὐξάνουν, ἀλλὰ αὐτὸ ὀφείλεται στήν κυριαρχία τοῦ πληθωρισμοῦ κόστους ποῦ τελικὰ ὀδηγεῖ στὴ μείωσις τῶν πραγματικῶν ἐπιχειρηματικῶν κερδῶν. Τοῦτο ἐπηρεάζει ἀνάλογα τίς προοπτικὲς τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τοὺς ἀποθαρρύνει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναλάβουν νέες πρωτοβουλίες, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀντανάκλαση ὅλων αὐτῶν στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς, τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς ἀπασχολήσεως.

Οἱ δυσκολίες ἐξᾶλλου ποῦ προκύπτουν εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερες, ὅταν ὁ ἐσωτερικὸς πληθωρισμὸς εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ κυριαρχεῖ στίς ἄλλες χῶρες, γιὰ τὴν εἶναι βέβαιη ἡ μείωσις τῆς ἀνταγωνιστικότητος τῆς χώρας στὸν διεθνή στίβο καὶ ἡ ἔντασις τῆς ἀνισορροπίας στίς ἐξωτερικὲς τῆς συναλλαγές, ἐὰν ἰσχύει καθεστῶς σταθερῶν συναλλαγματικῶν ἰσοτιμιῶν.

Πολυεθνικὰ ὀλιγοπώλια καὶ πληθωρισμὸς

Ἐκτὸς τῶν δύο παραπάνω μορφῶν πληθωρισμοῦ, στή σύγχρονη οἰκονομία κάνει ἐντονη τὴν παρουσία τῆς καὶ μία τρίτη, ὁ καλούμενος μονοπωλιακὸς πληθωρισμὸς. Ἡ μορφή αὐτὴ πληθωρισμοῦ συνδέεται μὲ τὸν συνεχῶς διευρυνόμενο θεσμὸ τῶν πολυεθνικῶν ἐταιριῶν ποῦ οί αὐξήσεις τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων τους εἶναι συνήθως αὐθαίρετες, γιὰ τὴν δὲν ἐπιβάλλονται οὔτε ἀπὸ τὴν αὔξησις τοῦ κόστους παραγωγῆς οὔτε ἀπὸ τὴν αὔξησις τῆς ζητήσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰσχύ καὶ τὴν προνομακὴ θέση ποῦ κατέχουν οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτὲς στήν ἀγορά.

Μὲ τίς αὐξήσεις ποῦ ἐπιβάλλουν ἀπορροφοῦν ὀλοένα καὶ περισσότερη ἀγοραστικὴ δύναμη ἀπὸ τίς οἰκονομίες, μειώνοντας ἔτσι τὴ ζήτησις γιὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων παραγωγικῶν μονάδων. Γιὰ νὰ ἀντισταθμιστεῖ ἡ μείωσις αὐτὴ οἱ κυβερνήσεις ἀσκοῦν πολλὲς φορὲς πολιτικὴ τονώσεως τῆς ζητήσεως, ἡ ὁποία ὁμως τροφοδοτεῖ καὶ ὀξύνει τὸν πληθωρισμὸ.

Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ὀλιγοπωλιακῶν συγκροτημάτων στηρίζεται στὸ σημαντικὰ μεγάλο μερίδιο τῆς ἀγορᾶς ποῦ κατέχουν, στήν ἄρτια ὀργάνωσή τους καὶ στήν

ευχέρεια πού έχουν νά εφαρμόζουν χωρίς καθυστέρηση τήν ἐκάστοτε νέα τεχνολογία στήν παραγωγή. Ἡ ὑπεροχή τους αὐτή τά καθιστᾷ ἀσυναγώνιστα ἀπό τίς ντόπιες μικρομεσαίες ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες ἀναγκάζονται νά περιορίσουν βαθμηδόν τή δραστηριότητά τους ἢ νά ἀπορροφηθοῦν ἀπό αὐτά καί ἔτσι συμπληρώνεται τελικά ἡ κυριαρχία τῶν μεγάλων.

Ἡ ὀλιγοπωλιακή καί μονοπωλιακή ἀκόμα πολιτική τιμῶν πού εφαρμόζουν στή συνέχεια, καταλήγει σέ βάρος ὄχι μόνο τῶν ὑπολοίπων ντόπιων παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων ἀλλά καί τῶν ἐργαζομένων γενικά, γιατί οἱ ὑψηλές τιμές πού πληρώνουν οἱ τελευταῖοι ἐλαχιστοποιοῦν τίς ἀποταμιεύσεις τους καί τοὺς περιορίζουν τή δυνατότητα σχηματισμοῦ περιουσίας.

Μεγάλη ἐξάλλου ἐκμετάλλευση τῶν ἀγοραστῶν ἀπό τοὺς πολυεθνικούς κολλοσσούς παραγωγῆς διαρκῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν γίνεται ἐπίσης μέσω τῆς διαθέσεως τῶν ἀνταλλακτικῶν καί ἐξαρτημάτων τῶν ἀγαθῶν πού παράγουν. Πράγματι, ἂν καί οἱ τιμές τῶν ἀνταλλακτικῶν στήν ἀγορά εἶναι συνήθως πολλαπλάσιες τοῦ κόστους παραγωγῆς τους, οἱ καταναλωτὲς εἶναι ἀναγκασμένοι νά τὰ ἀγοράζουν ἐξαιτίας τῆς συμπληρωματικότητας αὐτῶν.

Οἱ πολυεθνικὲς ἐταιρίες ἔχουν γενικά ὑψηλό βαθμὸ ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ κάθε χώρας, μέσα στήν ὁποία δροῦν καί ἐλάχιστα ἐπηρεάζονται ἀπὸ αὐτήν, γιατί τὰ κέντρα λήψεως ἀποφάσεων βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τίς χώρες αὐτές, οἱ δὲ ἀποφασίζοντες ἔχουν ὑπόψη τους ἕνα εὐρύτερο πρόγραμμα δράσεως. Ἔτσι οἱ προσπάθειες τυνώσεως τῆς ζητήσεως καί προωθήσεως τῶν ἐπενδύσεων καί τῆς παραγωγῆς στίς χώρες ὑποδοχῆς τῶν ἐταιριῶν αὐτῶν πολλές φορὲς ἀποτυχαίνουν καί ὀδηγοῦν σχεδὸν μόνο στήν αὐξηση τῶν τιμῶν.

Ἡ συγκέντρωση τῆς παραγωγῆς καί τῆς διανομῆς τῶν ἀγαθῶν στὰ χέρια λίγων διευκολύνει τίς συνεννοήσεις μεταξύ τους καί τὸ κλείσιμο συμφωνιῶν συνεργασίας πού οὐσιαστικὰ τοὺς καθιστοῦν μονοπωλητὲς στήν ἀγορά. Γιὰ τὴν ἀποτροπὴ συμφωνιῶν τῆς κατηγορίας αὐτῆς καί τὴν προστασία τῶν ἀγοραστῶν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ θέσπιση αὐστηρῆς ἀντιμονοπωλιακῆς νομοθεσίας πού νά προβλέπει καί νά ἀποτρέπει ὅλες τίς πιθανὲς μορφὲς συνεργασίας μεταξύ τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπειδὴ τὰ ὅρια ὄλων σχεδὸν τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων εἶναι κατὰ κανόνα ὑπερεθνικά, τὸ πρόβλημα αὐτὸ θὰ πρέπει νά ἀντιμετωπισθεῖ σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο μὲ τὴ συνεργασία ὄλων τῶν χωρῶν. Ἡ δυσκολία πάντως πού ἀντιμετωπίζει κάθε ἀντιμονοπωλιακὴ νομοθεσία στήν ἐφαρμογὴ της εἶναι ὅτι οἱ συμφωνίες αὐτὲς συνεργασίας τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν παίρνουν πάντα ἐπίσημη μορφή ἀλλὰ παραμένουν μυστικές.

Τὰ αἷτια τῆς οἰκονομικῆς δυσπ. αγίας

Ἡ τελευταία οἰκονομικὴ ὕφεση φαίνεται νά ἔχει χαρακτῆρα διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶχαν οἱ πρὸ τοῦ τελευταίου παγκόσμιου πολέμου ὑφέσεις. Πράγματι, ἂν καί ὀρισμένα ἀπὸ τὰ συμπτώματα ἐκδηλώσεως τῆς ὑφέσεως αὐτῆς εἶ-

ναι βασικά όμοια με εκείνα τών παλαιότερων, ή προέλευσή της δέν είναι νομί-
ζουμε δυνατό νά εξηγηθεί με τις γνωστές θεωρίες τών οικονομικών ύφέσεων και
κρίσεων. Τά αίτια πού τήν προκάλεσαν θά πρέπει νά αναζητηθοῦν στή μορφή
μᾶλλον τοῦ πληθωρισμοῦ πού ἔλαβε χώρα τήν περίοδο αὐτή και στις γενικότε-
ρες εξελίξεις και ἀνακατατάξεις πού ἔγιναν στό διεθνή χῶρο.

Στή διερεύνηση τών αἰτίων τῆς ύφέσεως αὐτῆς θά χρησιμοποιηθοῦν σάν
δείγμα στοιχεῖα τών ἔξι κυριότερων χωρῶν τοῦ Ὀργανισμοῦ Οἰκονομικῆς
Συνεργασίας και Ἀναπτύξεως (Ο.Ο.Σ.Α.) τών ὁποίων τό εισόδημα φθάνει τό 83%
τοῦ συνόλου τών χωρῶν τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτοῦ. Ἀρχικά ή προσοχή μας θά στρα-
φεῖ στήν εξέλιξη τῆς ἔθνικῆς δαπάνης τών χωρῶν αὐτῶν για νά ἐξακριβωθεῖ
ἂν ἐκεῖνο πού προκάλεσε τή βασική ἀνισορροπία στις δυτικῆς χῶρες και ἄνοιξε
τό δρόμο στόν πληθωρισμό ἦταν ή ζήτηση καταναλωτικῶν και ἐπενδυτικῶν
ἀγαθῶν.

Ἀπό τόν πίνακα 1 διαπιστώνεται, ὅτι οἱ ρυθμοὶ αὐξήσεως τῆς ἰδιωτικῆς
καταναλώσεως και τών ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου ὄλων τών χωρῶν τοῦ δει-
γματος, πλην τῆς Ἰταλίας, και τῆς Ἀγγλίας και Ἰαπωνίας στήν περίπτωση τών
ἐπενδύσεων, σημείωσαν κάμψη κατά τό κρίσιμο πρὶν τήν ὕφεση ἔτος. Ἡ κάμψη
αὐτή τών ρυθμῶν ἀνόδου τῆς ἔθνικῆς δαπάνης κατά τό 1973, σέ σχέση με τοὺς
ρυθμοὺς τοῦ 1972, συνέπεσε με τήν πραγματοποίηση ἰδιαίτερα ὕψηλῶν ρυθμῶν
αὐξήσεως τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς στις χῶρες αὐτές (πίνακας 2). Τοῦτο
ὁμως σημαίνει ὅτι τά ὄρια δημιουργίας ὑπερβάλλουσας ζήτησεως στις ἀγορῆς
τῶν βιομηχανικῶν τουλάχιστον προϊόντων, με σχετικό ἀντίκτυπο στις τιμές τους,
ἦταν περιορισμένα.

Μετά τή διαπίστωση αὐτή, ή πρόσφατη οικονομική δυσπραγία στις δυτικῆς
χῶρες θά πρέπει βασικά νά ἀποδοθεῖ στήν ἔξαρση τοῦ πληθωρισμοῦ κόστους.
Ποιά ἦταν ὁμως συγκεκριμένα ή αἰτία τῆς ἐπικίνδυνης αὐξήσεως τοῦ πληθωρι-
σμοῦ κόστους στις χῶρες αὐτές, οἱ ἀποδοχῆς τῶν ἐργαζομένων ἢ οἱ τιμές τῶν
διαφόρων βασικῶν ὑλῶν πού χρησιμοποιοῦνται στήν παραγωγή;

Πρὶν μποῦμε στή διερεύνηση τοῦ θέματος αὐτοῦ θά πρέπει νά ξαναθυμηθοῦ-
με, ὅτι τό κόστος παραγωγῆς ἐπηρεάζεται ὅπωςδήποτε αὐξητικά, μέσω τῶν ἀπο-
δοχῶν τῶν ἐργαζομένων, ἐάν ή αὐξηση τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας εἶναι διαχρο-
νικά ταχύτερη τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητας αὐτῆς. Καί στήν περίπτωση
ὁμως αὐτή δέν μπορεῖ κανεὶς νά θεωρήσει τις αὐξήσεις τῶν ἀποδοχῶν σάν γενε-
σιουργό αἰτία τοῦ πληθωρισμοῦ κόστους, ἐάν δέν λάβει προηγουμένως ὑπόψη τήν
ἐξέλιξη τοῦ δείκτη τιμῶν τῶν εἰδῶν καταναλώσεως στήν οικονομία. Πράγματι,
για νά ἀποφευχθεῖ ὅποιαδήποτε ἀναδιανομή τῶν εισοδημάτων ὑπὲρ τῶν ἐπι-
χειρηματιῶν και εἰς βάρος τῶν ἐργαζομένων, θά πρέπει οἱ ὀνομαστικῆς ἀποδο-
χῆς τῶν τελευταίων νά προσαρμόζονται ὄχι μόνο στήν παραγωγικότητα αὐτῶν,
ἀλλά και στό ἐκάστοτε ἐπίπεδο τιμῶν, μετά φυσικά τήν ἀπαλοιφή ἀπό αὐτό τῶν
ἐπιδράσεων τῆς μεταβολῆς τῶν τιμῶν τῶν εἰσαγομένων, γιατί οἱ διακυμάνσεις

Πίνακας 1

Μεταβολή (%) ιδιωτικής καταναλώσεως (1) και άκαθαρίστων προϊόντων έπενδύσεων (2), σε σταθερές τιμές και ίσοιτιμές 1970

Έτη	Η.Π.Α.		Ίαπωνία		Ένωμ. Βασίλειο		Γερμανία Δ.		Γαλλία		Ίταλία		Ο.Ο.Σ.Α.	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1971	3,6	4,9	7,3	9,2	2,8	2,6	5,5	4,4	6,5	6,9	2,9	-3,6	4,4	5,2
1972	6,0	9,0	9,1	10,7	5,8	1,7	4,0	2,7	5,9	7,3	3,5	1,1	6,0	7,1
1973	4,8	5,6	8,3	12,9	4,4	4,2	2,9	0,6	5,4	6,6	6,1	8,3	5,2	6,8
1974	-1,1	-7,5	1,5	-10,2	-0,9	-2,4	0,2	-8,0	2,5	1,5	2,4	3,8	0,5	-5,1
1975	1,4	-12,2	6,1	-2,8	-0,7	-1,2	2,5	-4,3	3,5	-6,6	-2,1	-12,5	2,1	-6,7

Πηγή : O.E.C.D., National Accounts of OECD Countries.

των τιμών αυτών αντιπροσωπεύουν ανακατανομή των εισοδημάτων σε διεθνή κλίμακα.

Η άπαλοιφή των επιδράσεων αυτών είναι προς το παρόν ανέφικτη, γιατί λείπουν οι απαραίτητοι συντελεστές σταθμίσεως των εισαγωγών στο έσωτερικό επίπεδο των τιμών. Έτσι είμαστε αναγκασμένοι να περιοριστούμε σε γενικές συγκρίσεις, που όμως μάς δίνουν σαφείς ενδείξεις των αιτιών του πληθωρισμού. Συγκεκριμένα θα γίνουν συγκρίσεις στοιχείων της περιόδου 1971 - 76, που αναφέρονται στις τιμές των αγαθών, τις αποδοχές των εργαζομένων και την παραγωγικότητα της εργασίας στον τομέα της μεταποίησης για τις παραπάνω χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. και την Ελλάδα. Τα στοιχεία αυτά δημοσιεύονται σε επίσημα στατιστικά δελτία του Ο.Η.Ε.

Στον πίνακα 3 παρακολουθώντας κανείς την εξέλιξη των πραγματικών ωριαίων αποδοχών (αποπληθωρισμένων με τον δείκτη τιμών καταναλωτού) και της παραγωγικότητας της εργασίας στη μεταποίηση και συγκρίνοντας τους δύο αυτούς δείκτες διαπιστώνει τα ακόλουθα : Κατά την περίοδο 1970 - 75 ή αύξηση της παραγωγικότητας στη Δυτική Γερμανία και τις Η.Π.Α. ήταν σημαντικά ταχύτερη από την άνοδο των πραγματικών ωριαίων αποδοχών των εργαζομένων, το αυτό δε ισχύει και για την Ιαπωνία κατά τη διετία 1972 - 74. Αντίστροφη ήταν η εξέλιξη των δεικτών αυτών στην Ιταλία και στη Γαλλία μετά το 1972. Τέλος, στο Ήνωμένο Βασίλειο η εξέλιξη των μεγεθών αυτών ήταν ευνοϊκή για τους βιομήχανους το 1973, δυσμενής δε κατά τα επόμενα δύο έτη.

Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα στοιχεία του πίνακα 4 για κάθε μία από τις έξι αυτές χώρες του δείγματος. Στον πίνακα αυτόν δίνονται οι δείκτες τιμών χονδρικής πωλήσεως των βιομηχανικών ή τελικών προϊόντων, των πρώτων ή βασικών ύλων και ο δείκτης του «κόστους εργασίας» στη μεταποίηση, που προκύπτει, όταν ο δείκτης των ονομαστικών ωριαίων αποδοχών διαιρεθῆ με τον δείκτη παραγωγικότητας της εργασίας στον τομέα αυτόν. Ο νέος αυτός δείκτης κόστους εργασίας βασίζεται στην αρχή, ότι όταν οι ονομαστικές αποδοχές και η παραγωγικότητα των εργαζομένων σε έναν τομέα αυξάνουν με τον αυτό ρυθμό, το κόστος παραγωγής κατά μονάδα προϊόντος δεν επηρεάζεται από την αυξανόμενη δαπάνη εργασίας.

Ο δείκτης τιμών των πρώτων ή βασικών ύλων και ο δείκτης του κόστους εργασίας, συγκρινόμενοι διαχρονικά με το δείκτη τιμών των βιομηχανικών ή τελικών προϊόντων, μάς δείχνουν ποιός από τους δύο πρώτους επηρεάζει έντονοτερα τον τελευταίο. Από τον πίνακα 4 προκύπτει, ότι στην εξεταζόμενη περίοδο ο δείκτης του κόστους εργασίας κινήθηκε βραδύτερα από τον δείκτη τιμών των βιομηχανικών ή τελικών προϊόντων στη Δυτ. Γερμανία και τις Η.Π.Α., ταχύτερα δε αυτού στην Ιταλία, τη Γαλλία (με εξαίρεση το 1974) και την Ιαπωνία, με εξαίρεση τα έτη 1973 - 74. Τέλος στο Ήνωμένο Βασίλειο η κίνηση των δύο αυτών δεικτών ήταν σχεδόν παράλληλη.

Π ί ν α κ α ς 2

Εξέλιξη βιομηχανικής παραγωγής : Δείκτες (1), μεταβολή % δεικτών (2)

Έτη	Η. Π. Α.		Ίαπωνία		Ήνωμ. Βασιλείο		Γερμανία Δ.		Γαλλία		Ίταλία	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1970	100	—	100	—	100	—	100	—	100	—	100	—
1971	100	0,0	103	3,0	100	0,0	101	1,0	105	5,0	100	0,0
1972	112	12,0	110	6,8	102	2,0	105	4,0	113	7,6	104	4,0
1973	122	8,9	128	16,4	111	8,8	113	7,6	122	8,0	114	9,6
1974	122	0,0	124	— 3,1	108	— 2,7	110	— 2,7	125	2,5	119	4,4
1975	109	— 10,7	110	— 11,3	102	— 5,6	104	— 5,5	114	— 8,8	107	— 10,1
1976	123	12,8	125	13,6	103	1,0	111	6,7	121	13,1

Πίνακας 3

Δείκτες πραγματικών/ φηρίαιών άποδοχών (1) και παραγωγικότητας (2) στη Μεταποίηση (1970 = 100)

Έτη	Η.Π.Α.		Ίαπωνία		Ή.ωμ. Βασίλειο		Γερμανία Δ.		Γαλλία		Ίταλία	
	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)	(1)	(2)
1971	102	106	107	104	102	103	106	106	105	106	111	100
1972	105	111	118	116	109	109	109	115	111	113	117	106
1973	106	113	131	139	113	118	113	123	126	121	130	115
1974	103	108	133	140	117	114	118	129	132	126	137	120
1975	103	108	133	133	118	112	121	135	138	125	...	108
1976	105	...	137	123

Πηγή : U.N., Monthly Bulletin of Statistics, και International Labour Office, Yearbook of Labour Statistics.

Πίνακας 4

Δείκτες τιμών χονδρικής πωλήσεως και κόστους εργασίας
(1970 = 100)

Έτη	Η.Π.Α.		Ήνωμ. Βασίλειο		Γερμανία Δ.		Γαλλία		Ιταλία					
	Τελι- κων άγα- θων	Κό- στος εργα- σίας	Βιο- μηχ. Προϊ- όντων	Πρώ- των άγα- θων	Τελι- κων άγα- θων	Βασι- κων άγα- θων	Κό- στος εργα- σίας	Βιο- μηχ. Προϊ- όντων	Πρώ- των εργα- σίας	Κατα- ναλ. άγα- θων	Κό- στος εργα- σίας			
1971	103	102	99	99	109	105	108	105	102	97	105	103	106	116
1972	106	114	102	100	113	109	117	109	104	106	110	108	106	123
1973	117	155	107	115	123	144	122	117	115	109	122	125	126	139
1974	135	175	121	147	207	147	152	127	137	116	158	166	143	166
1975	148	175	133	150	218	173	189	135	138	120	149	137	169	290
1976	154	183	...	157	235	...	220	299	140	147	160	155	...	362

Έκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι αναμφισβήτητα το γεγονός, ότι μετά το 1971 ή 72 ή αύξηση του δείκτη τιμών των πρώτων και βασικών ύλων παραγωγής ήταν σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις κατά πολύ ταχύτερη του δείκτη κόστους εργασίας. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στον έντοπισμό της κυριότερης αιτίας που προκάλεσε την τελευταία ύφεση, εάν κανείς λάβει υπόψη την υψηλή συμμετοχή των πρώτων και βασικών ύλων στο κόστος παραγωγής των τελικών βιομηχανικών προϊόντων.

Αν για μερικές πάντως χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. θά μπορούσε κανείς σε κάποιο βαθμό να θεωρήσει υπεύθυνες του στασιμοπληθωρισμού και τις άποδοχές των εργαζομένων, το αυτό δεν ισχύει για τη χώρα μας. Στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, η εξέλιξη των πραγμάτων φαίνεται να είναι πολύ πιο σαφής.

Όπως προκύπτει από δημοσιευμένα επίσημα στοιχεία, που περιλαμβάνονται στον πίνακα 5, ενώ μεταξύ των ετών 1970 - 73 ή παραγωγικότητα στον τομέα της μεταποίησης αυξήθηκε κατά 31%, οι πραγματικές ώριαίες άποδοχές των εργαζομένων στον τομέα αυτόν αυξήθηκαν μόνο κατά 11%. Ειδικότερα μεταξύ των ετών 1972 - 73 αν και ή παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 12% οι πραγματικές άποδοχές παρέμειναν στάσιμες. Μετά το 1973, έγιναν σημαντικές προσαρμογές των άποδοχών των εργαζομένων στα νέα επίπεδα τιμών. Παρόλες όμως τις αυξήσεις αυτές ο δείκτης των πραγματικών ώριαίων άποδοχών μόλις το 1976 έφτασε σε ύψος τον δείκτη της παραγωγικότητας, με βάση και των δύο δεικτών το 1970.

Παρακολουθώντας κανείς διαχρονικά τον δείκτη του κόστους εργασίας (στήλη 5), διαπιστώνει ένα σημαντικό άλμα αυτού μεταξύ των ετών 1973 - 74 (+31%). Η αύξηση όμως των τιμών των τελικών βιομηχανικών προϊόντων ήταν μεγαλύτερη (+47%), γεγονός που πιστοποιεί, ότι την αύξηση των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων προκάλεσαν άλλοι παράγοντες και όχι ή άνοδος των άποδοχών των εργαζομένων. Η αύξηση των τελευταίων ήταν βασικά άποτέλεσμα της διαδικασίας προσαρμογής αυτών στα νέα επίπεδα τιμών, και με σημαντική μάλιστα χρονική ύστέρηση.

Στην αύξηση των τιμών των βιομηχανικών προϊόντων συνέβαλαν αναντίρρητα οι έντονες ανατιμήσεις των εισαγομένων βασικών ύλων παραγωγής που προηγήθηκαν, καθώς και των έγχωρίων πρώτων ύλων, που οι τιμές τους άκολούθησαν γενικά τις διεθνείς εξελίξεις. Οι επιδράσεις από τις μεταβολές του κόστους εργασίας έφανίστηκαν σε δεύτερη φάση.

Σε όλη την περίοδο 1972 - 76 ο δείκτης του κόστους εργασίας ήταν κατά πολύ χαμηλότερος του δείκτη των τιμών των τελικών βιομηχανικών προϊόντων, αν και ή μεταξύ τους άπόσταση περιορίστηκε σημαντικά το τελευταίο έτος. Η άπαλλαγή των εργατικών άποδοχών στη μεταποίηση από κάθε σχεδόν εϋθύνη, σχετικά με την πρόκληση του πληθωρισμού στη χώρα μας, επιβεβαιώνεται με πειστικότητα από τις σχέσεις των δεικτών των τιμών των πρώτων ύλων και του κόστους εργασίας προς τον δείκτη των τιμών των τελικών βιομηχανικών προϊόντων (σχέ-

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 5

Ε Λ Λ Α Σ : Δείκτες (1970 = 100) :

Έτη	(1) Πραγματ. ώριατων άποδοχών	(2) Παραγωγι- κότητας στή μετα- ποίηση	(3) Τιμών τελι- κών βιομηχ. προϊόντων *	(4) Τιμών πρώτων ύλων είσαγομένων	(5) Κόστους έργασίας	Σ χ έ σ ε ι ς
						4/3 5/3
1971	105,6	104,9	102,2	96,7	103,7	94,6 101,5
1972	110,5	116,4	105,4	101,4	102,0	96,2 96,8
1973	111,4	131,0	123,1	135,7	105,5	110,2 85,7
1974	110,9	126,0	181,4	204,6	138,6	112,8 76,4
1975	121,9	133,8	195,5	213,3	162,8	109,1 83,3
1976	137,7	138,6	214,3	224,5	201,1	104,8 93,8

* Δείκτες τιμών χονδρικής πωλήσεως τελικών προϊόντων έγχώριας βιομηχανικής παραγωγής για έσωτερική κατανάλωση.

σεις 4/3 και 5/3 του πίνακα 5). Από τις σχέσεις αυτές φαίνεται ξεκάθαρα ή επίδραση των ανατιμήσεων των πρώτων υλών στις τιμές των βιομηχανικών προϊόντων, ιδιαίτερα κατά την τριετία 1973 - 75, ή όποια μερικώς αντισταθμίστηκε από την βραδεία συγκριτικά άνοδο των εργατικών αποδοχών.

Στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη της παραγωγικότητας στους άλλους τομείς δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας δεν υπάρχουν. Οί αυξήσεις πάντως που δόθηκαν, κατά την περίοδο αυτή, στους εργαζόμενους των λοιπών τομέων ήταν χαμηλότερες του τομέα της μεταποιήσεως.

Όπως αποδείχτηκε, η ύφεση των δυτικών οικονομιών που άρχισε από τους τελευταίους μήνες του 1973, ήταν χωρίς αμφιβολία αποτέλεσμα του πληθωρισμού κόστους. Ο πληθωρισμός όμως αυτός προήλθε κυρίως από τις έντονες ανατιμήσεις των διαφόρων υλών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή. Πράγματι, ο υπερτετραπλασιασμός της τιμής του πετρελαίου από τις χώρες του OPEC μεταξύ 1972 - 74 και οί ασυνήθιστα μεγάλες αυξήσεις των τιμών των πρώτων και βασικών υλών την περίοδο αυτή απέτέλεσαν την κυρία αίτια διαταραχής της μέχρι τότε σχετικής ισορροπίας στην παγκόσμια οικονομία.

Οί αυξήσεις αυτές στις τιμές των πρώτων υλών δεν μπορούν να δικαιολογηθούν με την αύξηση της ζήτησέως τους, εξαιτίας της εντάσεως της βιομηχανικής παραγωγής στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. το 1973. Περισσότερο από όλα, ή γενίκευση μάλλον των ανατιμήσεων σε διεθνή κλίμακα και οί προβλέψεις για παραπέρα αυξήσεις, που αναγκαία όδηγησαν στην επίσπευση των άγορών και τη σώρευση αποθεμάτων, επιτάχυναν σημαντικά την άνοδο των τιμών. Την κατάσταση αυτή φαίνεται να έκμεταλλεύτηκαν καταλλήλως, όπως ήταν φυσικό, τὰ μεγάλα όλιγοπωλιακά συγκροτήματα παραγωγής κυρίως πρώτων υλών.

Μετά τὸ αποκορύφωμα των ανατιμήσεων αυτών, μέσα στο 1974, τὸν επόμενο χρόνο σημειώθηκε κάμψη στη ζήτηση και τις τιμές των περισσοτέρων πρώτων υλών, λόγω χρησιμοποίησεως—ή διαθέσεως—των αποθεμάτων που σχηματίστηκαν τὸ 1974 και της περαιτέρω μείωσεως της παραγωγής. Κατὰ τὸ 1976 άρχισε και πάλι ή πρὸς τὰ άνω πορεία των τιμών, εξαιτίας της σχετικής βελτιώσεως των συνθηκών της παραγωγής και της αυξήσεως των εργατοϋπαλληλικών εισοδημάτων, μετά τις σχετικές προσαρμογές.

Οί εισοδηματικές παροχές στις βιομηχανικές χώρες ήταν γενικά χαμηλότερες των αυξήσεων της παραγωγικότητας και των τιμών των τελικών προϊόντων, τις όποίες επηρέασαν οί ανατιμήσεις των εισαγωγών. Η μεταφορά άγοραστικής δυνάμεως και πόρων στις χώρες παραγωγής πετρελαίου και λοιπών υλών, μέσω των εισαγωγών, είχε σαν αποτέλεσμα τή μείωση της συνολικής πραγματικής ζήτησεως και της παραγωγής στις βιομηχανικές χώρες.

Οί υπεύθυνοι των αναπτυγμένων χωρών για τὸ να βελτιώσουν τή ρευστότητα των οικονομιών τους και τὸ να περιορίσουν τήν αυξανόμενη τότε άνεργία, προσέφυγαν στην υπερβολική πολλές φορές χρήση του έκδοτικού προνομίου. Τὸ γεγονός όμως αυτό, μαζί με τις πρώτες προσαρμογές των αποδοχών των εργαζομένων,

ἐπιδείνωσε ἀκόμα περισσότερο τὴν κατάσταση καὶ ἔδωσε νέα ὄθηση στὸ κόστος παραγωγῆς καὶ τὶς τιμὲς τῶν ἀγαθῶν.

Ἐκ τῶν πόρους ποὺ μεταφέρθηκαν στὶς πετρελαιοπαραγωγὲς κυρίως χῶρες, ἓνα μέρος χρησιμοποιοῦνταν γιὰ ἀγορὰ πολεμικοῦ ὕλικου, μικρότερο μέρος αὐτῶν γιὰ ἐξασφάλιση μεριδίων σὲ ὀρισμένα εὐρωπαϊκὰ βιομηχανικὰ συγκροτήματα, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο — μεγαλύτερο μέρος — συνέβαλε ἀπλῶς στὴν αὐξηση τῶν διαθέσιμων τῶν χωρῶν αὐτῶν. Καὶ ἐὰν ἀκόμα οἱ πόροι αὐτοὶ ἐπέστρεφαν σὰν ζήτηση στὶς χῶρες προελεύσεώς τους, θὰ δημιουργοῦσαν καὶ πάλι προβλήματα νέων προσαρμογῶν καὶ ἀναπροσανατολισμοῦ σημαντικοῦ μέρους τῆς παραγωγῆς, γιὰ τὴν διὰρθρωση τῆς ζήτησεως στὶς χῶρες παραγωγῆς πετρελαίου εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη τῶν ἀναπτυγμένων βιομηχανικῶν χωρῶν.

Ἄλλα αὐτὰ δείχνουν τὴν ἔκταση τῶν ἀνασχετικῶν καὶ στρεβλωτικῶν ἀκόμα ἐπιδράσεων ποὺ μπορεῖ νὰ εἶχε στὴν παραγωγή καὶ τὴν ἀπασχόληση τῶν ἀναπτυγμένων οἰκονομιῶν ἢ ραγδαία αὐτὴ ἀνατίμηση τῶν βασικῶν ὑλῶν παραγωγῆς καὶ ἡ εὐρεία ἐξαιτίας τῆς ἀνακατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων καὶ πόρων σὲ διεθνή κλίμακα.

Μεταβαλλόμενες ἰσοτιμίες καὶ πληθωρισμὸς

Ἡ ἀνάλυση ποὺ προηγήθηκε, ἀπέδειξε ὅτι βασικὴ αἰτία τῆς πρόσφατης ὑφέσεως τῶν οἰκονομιῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς μετέπειτα στασιμότητος αὐτῶν, ἦταν οἱ ἔκτακτα μεγάλες ἀνατιμήσεις τῶν ὑλῶν ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὴν παραγωγή. Ὅμως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παραβλεφθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι τὴν οἰκονομικὴ αὐτὴν ἀναταραχὴ καὶ δυσπραγία προετοίμασε καὶ στὴ συνέχεια ἐνέτεινε ἢ διαρκῆς ἀποδυνάμωση τοῦ δυτικοῦ νομισματικοῦ συστήματος, στὴν ὁποία τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ εὐθύνῃς ἔχουν οἱ Η.Π.Α.

Οἱ μεγάλες στρατιωτικὲς δαπάνες τῆς ὑπερατλαντικῆς αὐτῆς χώρας στὴ Νοτιοανατολικὴ Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπη γιὰ σειρὰ ἐτῶν, ἢ μὴ εὐνοϊκὴ γιὰ τὴ χώρα αὐτὴ ἀποθεματικὴ πολιτικὴ ὀρισμένων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ ἡ ἀχαλίνωτη ἔκρηξη ἀμερικανικῶν κεφαλαίων στὴν Εὐρώπη γιὰ ἐπενδύσεις (ἀπὸ τὴν ὁποία βασικὰ δημιουργήθηκε ἡ γνωστὴ ἀγορὰ εὐρωδολλαρίων), ἀνάγκασαν τελικὰ τὶς Η.Π.Α. νὰ ἄρουν ὀλοκληρωτικὰ τὴ μετατρεψιμότητα τοῦ δολλαρίου, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1971, γιὰ νὰ περισώσουν τὰ ὑπόλοιπά τους ἀποθέματα χρυσοῦ. Ἔτσι δόθηκε ἡ εὐχέρεια στὴ χώρα αὐτὴ νὰ ἀσκεῖ ἀκόμα πιὸ ἐλεύθερα τὴ νομισματικὴ καὶ γενικότερα τὴν οἰκονομικὴ τῆς πολιτικὴ. Ἡ ἄρση ὅμως αὐτῆς τῆς μετατρεψιμότητος τοῦ δολλαρίου ἀπετέλεσε τὴ χαρακτηριστικὴ βολὴ στὸ θνησιγενὲς πλέον χρόνια.

Ἐκ τῶν πρώτων ἤδη μῆνες τοῦ 1971 εἶχε ἀρχίσει ἡ ὑποτίμηση τοῦ δολλαρίου ἀπέναντι τῶν κυριότερων εὐρωπαϊκῶν νομισμάτων καὶ τοῦ ἰαπωνικοῦ γιέν. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ ὁδήγησε τὸν Δεκέμβρη τοῦ ἴδιου ἔτους στὴ Σμισθόνια Συμφωνία,

τή όποία καθόριζε νέα περιθώρια διακυμάνσεως τών νομισμάτων αὐτῶν ἀπέναντι στό δολλάριο. Καί ἡ συμφωνία ὅμως αὐτή καθῶς καί τὸ γνωστό «νομισματικό φίδι» πού ἀκολούθησε δέν μπόρεσαν οὐσιαστικά νά συμβάλουν στήν ἀναβίωση τοῦ δυτικοῦ νομισματικοῦ συστήματος. Ἡ ὑποτίμηση τοῦ δολλαρίου συνεχίστηκε μέχρι τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1973, ὅποτε καί ἄρχισε ἡ ἀντίστοφη ἐξέλιξη καί ἀργότερα ἡ κατά διαστήματα ἐναλλαγή της.

Ἡ ὅλη στάση τών Η.Π.Α. τὸ διάστημα αὐτό πιστοποιεῖ ὅτι ἡ χώρα αὐτή, πού τὸ νόμισμά της ἀπετέλεσε τή βάση τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, δέν ἀντέδρασε σάν ἡγέτιδα ἀλλά σάν ἀνταγωνίστρια τών ὑπολοίπων χωρῶν τῆς Δύσεως. Τῆ συμπεριφορά τῆς χώρας αὐτῆς καθόριζαν μᾶλλον λόγοι γοήτρου καθῶς καί ὀρισμένα βραχυχρόνια ἐπενδυτικά καί συναλλακτικά ὀφέλη.

Βασικοὶ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς ἐξωτερικῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος κάθε χώρας εἶναι, ὡς γνωστό, τὸ ἐπίπεδο τῆς παραγωγικότητας καί ὁ βαθμὸς τοῦ ἀσκούμενου σ' αὐτὴν πληθωρισμοῦ. Συγκεκριμένα, ἡ ταχύτερη σὲ σχέση μὲ τίς ἄλλες χώρες αὐξηση τῆς παραγωγικότητας σὲ μιὰ οἰκονομία δημιουργεῖ προϋποθέσεις ἀνατιμῆσεως τοῦ νομίσματος τῆς ἀπέναντι τών ἄλλων νομισμάτων, ἐνῶ ἡ ταχύτερη συγκριτικά αὐξηση τοῦ κόστους παραγωγῆς καί τών τιμῶν τῶν ἀγαθῶν σ' αὐτὴν δημιουργεῖ τάσεις ὑποτιμῆσεως αὐτοῦ.

Ἡ συνεχῆς φροντίδα τών ἐπιχειρηματιῶν γιὰ αὐξηση τῆς παραγωγικότητας ταυτίζεται μὲ τὴν θεμελιακὴ ἀρχὴ τῆς οἰκονομικότητας τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Homo Economicus, πού σημαίνει τὴν πραγματοποίηση τοῦ μεγαλύτερου δυνατοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος μὲ τὴ μικρότερη θυσία σὲ συντελεστὲς παραγωγῆς. Γιὰ νά λειτουργήσῃ ὅμως ἡ βασικὴ αὐτὴ οἰκονομικὴ ἀρχὴ καί νά προωθηθεῖ ὁ ὀρθολογικὸς καταμερισμὸς τῆς παραγωγῆς σὲ παγκόσμια κλίμακα, αὐξάνοντας ἔτσι τὴν συνολικὴ εὐημερία, θὰ πρέπει νά ἰσχύουν σταθερὲς συναλλαγματικές ἰσοτιμίες μεταξὺ τῶν συναλλασσομένων χωρῶν. Οἱ μεταβαλλόμενες ἀντίθετα ἰσοτιμίες μετριάζουν τὰ ἀνταγωνιστικὰ πλεονεκτήματα στήν παραγωγή τῶν συναλλασσομένων χωρῶν καί τελικὰ περιορίζουν σημαντικὰ κάθε κίνηση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή.

Οἱ δυναμικὲς βέβαια οἰκονομίες μὲ ἀνατιμῶμενα νομίσματα ἀποκομίζουν ὀρισμένα ὀφέλη, μέσω τῆς εὐνοϊκῆς γι' αὐτὲς ἐξελίξεως τῶν ὄρων ἐμπορίου, παρὰ τὴν πιθανὴ μείωση τῶν πλεονασμάτων τους στὰ ἰσοζύγια τῶν πληρωμῶν. Ἡ διακύμανση ὅμως τῶν ἰσοτιμιῶν τείνει νά ἐξισώσῃ ἄμεσα τίς τιμὲς τῶν ἀγαθῶν διεθνῶς καί ἔτσι ἀποδυναμώνει σημαντικὰ τὸ κίνητρο τῶν ἐπιχειρηματιῶν γιὰ ἀνάληψη προσπαθειῶν βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς καί αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητας στίς χώρες πού τὰ νομίσματά τους ὑποτιμῶνται. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ἀνατίμηση τοῦ νομίσματος μιᾶς χώρας ἐπηρεάζει δυσμενῶς ὅλες τίς παραγωγικὲς μονάδες, ἰδιαίτερα δὲ τίς ὀριακὲς ἐπιχειρήσεις πού πραγματοποιοῦν ἐξαγωγὲς ἢ ἀνταγωνίζονται εἰσαγόμενα ὁμοειδῆ προϊόντα, καί γενικὰ καλλιεργεῖ κλίμα ἀβεβαιότητας.

Ἡ γενίκευση τῆς διακυμάνσεως τῶν ἰσοτιμιῶν, ἰδίως μετὰ τὸ 1973, κρίθηκε

άπαραίτητη εξαιτίας της πρωτοφανούς άνισορροπίας που προκλήθηκε στα ίσοζύγια πληρωμών των περισσότερων δυτικών χωρών από τις πρόσθετες συναλλαγματικές επιβαρύνσεις των εισαγωγών που έντονα άνατιμήθηκαν, κυρίως κατά το 1974. Στόχος δηλαδή της σχετικά ελεύθερης έκτοτε διακυμάνσεως των ισοτιμιών των περισσότερων χωρών ήταν βασικά ο περιορισμός των άνισορροπιών αυτών στις έξωτερικές τους συναλλαγές.

Ή έλπίδα αυτή των έλλειμματικών χωρών για εξασφάλιση κάποιας σχετικής ίσορροπίας στα ίσοζύγια πληρωμών χαλαρώνει, όπως είναι φυσικό, την πειθαρχία της νομισματοπιστωτικής πολιτικής στις χώρες αυτές και τελικά εύνοει τον έσωτερικό πληθωρισμό. Ή συνέχιση όμως της αύξησεως των τιμών εγείρει σύντομα αξιώσεις τιμαριθμικών προσαρμογών των άποδοχών των εργαζομένων, που πολλές από αυτές ίκανοποιούνται μετά από άπεργιακούς άγώνες. Οί προσαρμογές αυτές επηρεάζουν με τη σειρά τους πάλι τις τιμές στο έσωτερικό και έτσι ή διαδικασία του πληθωρισμού συνεχίζεται χωρίς διακοπή.

Άκόμα πιό σαφείς — υπό το καθεστώς αυτό — είναι όπωςσδήποτε οί επιδράσεις της φυσιολογικής ύποτιμήσεως των νομισμάτων των έλλειμματικών χωρών στο έσωτερικό επίπεδο των τιμών. Ή ύποτίμηση των νομισμάτων τους αυξάνει τις τιμές των εισαγωγών σε έπιχώριο νόμισμα και διογκώνει το κόστος παραγωγής, μέσω των εισαγομένων πρώτων ύλων και επενδυτικών αγαθών. Οί πρόσθετες αυτές αυξήσεις τονώνουν το κλίμα πληθωρισμού και παρασύρουν προς τα άνω και τις τιμές του έσωτερικού.

Άντίθετα, ή εφαρμογή σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών θέτει συγκεκριμένα όρια στην άσκηση της νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής κάθε χώρας, που άν ξεπεραστούν ο αντίκτυπος όχι μόνο στις τιμές αλλά και στο ίσοζύγιο πληρωμών θά είναι άμεσος. Είναι βέβαια δυνατό υπό το καθεστώς αυτό να έμφανιστούν πληθωριστικές πιέσεις σε χώρες με πλεονασματικά ίσοζύγια πληρωμών, με την πιθανή αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας και της δαπάνης στις χώρες αυτές. Όμως οί σχετικά σποραδικές αυτές περιπτώσεις χωρών θά μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με περιοδικές έφάπαξ άνατιμήσεις των νομισμάτων τους, όπως περίπου συνέβαινε στο παρελθόν.

Συμπεράσματα

Οί άθρόες και έκταταμένες άνατιμήσεις των πρώτων και βασικών ύλων που έγιναν, κυρίως κατά τη διετία 1973-74, διατάραξαν την ίσορροπία που επικρατούσε μέχρι τότε στις χώρες της Δύσεως. Οί αυξήσεις αυτές δεν άργησαν να άποτυπωθούν και στις τιμές των τελικών προϊόντων, ενώ ή μεταφορά άγοραστικής δυνάμεως από τις άνεπτυγμένες οικονομίες στις χώρες παραγωγής πετρελαίου και λοιπών βασικών ύλων συμπίεσε την πραγματική ζήτηση αγαθών στις πρώτες. Ήπιλέον ή άνακατανομή αυτή των πόρων σε βάρος των βιομηχανικών χωρών μείωσε τη ρευστότητά τους και επέβαλε στις χώρες αυτές περιοριστική οικονομική πολιτική.

Ἔτσι συμπληρώθηκαν τὰ βασικὰ αἷτια τῆς τελευταίας ύφέσεως. Κατόπιν οἱ πρῶτες προσαρμογές τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐργαζομένων στὰ νέα επίπεδα τιμῶν καὶ ἡ ἐκ νέου αὐξηση τῶν λοιπῶν στοιχείων κόστους παραγωγῆς στὸ ἐσωτερικὸ τῶν διαφόρων χωρῶν, ἐμπόδισαν τὴν ταχεία ἀνάκαμψη τῶν οἰκονομιῶν τους καὶ τὴ μείωση τῆς ἀνεργίας.

Στὴν ἐπιδείνωση τῆς ύφέσεως καὶ τὴν παράταση κατόπιν τοῦ πληθωρισμοῦ στὶς περισσότερες δυτικὲς οἰκονομίες συνέβαλε σὲ σημαντικὸ βαθμὸ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κυμαινομένων ἰσοτιμιῶν μεταξύ τῶν χωρῶν. Τὸ καθεστῶς αὐτὸ ἐνῶ δίνει ἐλπίδες γιὰ περιορισμὸ τῆς ἀνισοροπίας στὶς ἐξωτερικὲς συναλλαγές τῶν χωρῶν ποὺ τὶς ἐφαρμόζουν, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυσκολεύει καὶ δξύνει τὰ ἐσωτερικὰ τους προβλήματα, χωρὶς τελικὰ νὰ περιορίζει τὴν ἀνεργία.

Σὲ περιόδους ἐξάρσεως τοῦ πληθωρισμοῦ κόστους καὶ στασιμότητας τῆς παραγωγῆς, στὰ μέτρα οἰκονομικῆς πολιτικῆς ποὺ θὰ μπορούσαν θετικὰ νὰ βοηθήσουν στὸν περιορισμὸ τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τὴν τόνωση τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητας συγκαταλέγεται τὸ σχετικὸ πάγωμα τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἐργαζομένων. Τοῦτο ὁμως δὲν εἶναι οὔτε εὔκολο οὔτε κοινωνικὰ δίκαιο νὰ ἐπιβληθεῖ ἂν δὲν συνδυαστεῖ μὲ ἕναν εὐρὺ καὶ οὐσιαστικὸ ἔλεγχο τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν, μετὰ μάλιστα τὴν αἰσθητὴ αὐξηση τοῦ βαθμοῦ μονοπωλήσεως τῶν διαφόρων ἀγορῶν καὶ τὶς αὐθαίρετες πολλὲς φορές ἀνατιμήσεις σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς παραγωγῆς. Αὐξήσεις στὸ ἐσωτερικὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν θὰ πρέπει νὰ ἐπιτρέπονται μόνο κατὰ τὸ μέτρο ἀνατιμήσεως τῶν εἰσαγομένων ἀγαθῶν.

Οἱ ἐπιχειρηματίες θὰ πρέπει νὰ περιμένουν τὴ σταθερὴ βελτίωση τῆς θέσεώς τους κυρίως ἀπὸ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς τους καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ παγίου τους δυναμικοῦ. Αἰτήματα τῶν ἐργαζομένων γιὰ αὐξήσεις θὰ ἦταν προτιμότερο στὶς περιπτώσεις αὐτὲς νὰ ἰκανοποιοῦνται μὲ φορολογικὲς μειώσεις καὶ ἐλαφρύνσεις ἰσοδυνάμου ἀποτελέσματος, ἀνεξάρτητα ἂν τοῦτο ὀδηγοῦσε καὶ σὲ ἀνατροπὴ ἀκόμα τῆς ἰσοροπίας στὸν κρατικὸ τομέα καὶ σὲ ἐλλειμματικότητα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ τονώνοταν ἡ ζήτηση, ἐνῶ συγχρόνως θὰ ἀποφεύγονταν πιθανὴ ἀναζωπύρωση τοῦ πληθωρισμοῦ κόστους.

Ἄποφασιστικὸ ρόλο τέλος θὰ μπορούσε ἀκόμα νὰ παίξει ἡ ἄσκηση σωστῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς. Οἱ νομισματοπιστωτικὲς ἀρχές θὰ πρέπει νὰ δείξουν σαφὴ προτίμηση σὲ τομεῖς καὶ κλάδους στοὺς ὁποίους ἡ ἐπέκταση τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀπασχολήσεως αὐξάνει μὲν τὴ ζήτηση ἀγαθῶν, ἀλλὰ δημιουργεῖ συγχρόνως τὶς προϋποθέσεις ταχείας ἀνταποκρίσεως τῆς προσφορᾶς καὶ μετριασμοῦ τῶν πιέσεων στὸ ἐσωτερικὸ ἐπίπεδο τῶν τιμῶν.

ἌΟλα αὐτὰ ἀφοροῦν τὴ λήψη μέτρων οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἀπὸ κάθε μιὰ χώρα, μεμονωμένα. Οἱ σημερινές ὁμως δυσκολίες τῶν χωρῶν τῆς Δύσεως σχετίζονται σὲ ὑψηλὸ βαθμὸ καὶ μὲ τὸ ἐπίπεδο τῆς λειτουργικῆς ἰκανότητας τοῦ

δυτικού νομισματικού συστήματος. Ἡ ἀποτελεσματικότητα τῶν μέτρων κάθε χώρας περιορίζεται σημαντικά σὲ περιόδους ἐκτεταμένων ἀναταραχῶν, ὅπως ἡ παρούσα, στὸν σημερινὸ κόσμον τῶν ἰσχυρῶν καὶ πολλαπλῶν οἰκονομικῶν διασυνδέσεων.

Μόνο ἂν μπεῖ κάποια τάξη στὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα καὶ καθιερωθοῦν συγκεκριμένες νόρμες, ἀποδεχτὲς ἀπὸ ὅλες τὶς ἐνδιαφερόμενες χώρες, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζει σὲ οὐσιαστικὴ βελτίωση τῶν πραγμάτων καὶ στὴν ὀριστικὴ ἐξοδὸ τῶν δυτικῶν χωρῶν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ δυσπραγία. Καιρὸς εἶναι ἡ περίοδος τῶν πειραματισμῶν νὰ πάρει κάποιο τέλος.